

16 ta' Frar, 1945.

Imħallfin :

Is-S.T.O. Sir George Borg, Kt., M.B.E., LL.D., *Pres.*
L-Onor. Dr. L.A. Camilleri. LL.D.

L-Onor. Dr. W. Harding, B. Litt., LL.D.

Lorenzo Buttigieg *versus* Henry Hirst *ne.*

**Bejgħ — Vizzju Redibitorju — Difformità ta' l-Oggett
mal-Kwalità Mittehma — Riżoluzzjoni tal-Kuntratt —
Zball — Danni — Kolpa Akwiljana u Kolpa Kontrattwali —
Kuruna — Kap ta' Dipartiment — Impiegati tal-Gvern —
Professjonista — Art. 838, 1138, 1139, 1104 u 1145
ta' l-Ordinanza VII ta' l-1868.**

Il-vizzju redibitorju huwa dak id-difett li jirrendi l-oġġett tal-bejgħ mhux tajjeb għall-użu tiegħu, jow li inaqas talment il-valur tiegħu illi, kieku x-xerrej kien jaf li, ma kien jirtri.

Jekk l-oġġett ma jkun konformi għall-ftehim ma hemmx vizzju redibitorju, imma jkun il-każ ta' inadempjenza tal-kuntratt, li ma għandha x'faqsam reja mal-garanzija tal-vizzji redibitorji.

Il-kumpratur għandu dritt jitlob ir-riżoluzzjoni tal-kuntratt meta l-oġġett ma jkun konformi għall-ftehim, avolja jkun irčieva l-oġġett tal-bejgħ, sakemm ma jkunx tilef dan id-dritt bil-fatt tiegħu stess.

L-iżball skużabili minhabha nuqqas ta' ktija ječenta lill-renditur mi-responsabilità tad-danni meta dawn ikunu għejin minn kolpa kontrattwali, u mhux meta jkunu dannu minn kolpa akwiljana.

Meta l-kolpa tkun akwiljana, il-firera huwa sienti mir-responsabilità tad-danni sakemm ma tigiir pcurata id-'culpa in eligendo' fl-għażla ta' l-impjegati tiegħu; imma meta l-kolpa tkun kontrattwali, il-kaz tad-Dipartiment li għamel il-kontratt u jkun ias-dempjenti jik, huwa responsabili anki għal fatti jew idolji ta' l-impjegati tiegħu.

Il-ktija, biez tagħti lok għad-danni, trid tkun pcurata, u trid tigi pcurata minn min jallegha; u ma hemmx lok għal dina r-responsabilità jekk, avolja ttioked idall, dan ittioked wara li giet użata d-diligenza tal-'bonus pater familias'.

Il-professjonista li jiekni idall fil-gudizzju tiegħu ma jirrispondix għad-danni jekk l-idall ma jkunx grossolan, u jekk tkun giet minnu adoperata d-diligenza ordinarja li trid id-tigi.

Il-Qorti. — Rat it-talba ta' l-attur kontra l-konvenut nomine quddiem il-Qorti Civili tal-Maestà Tiegħu r-Re, Prima Awla, fejn ippremetta illi fit-23 ta' Novembru 1942, sive fit-30 ta' Jannar 1943, il-konvenut nomine bieghlu baqra griza ta' Svizzera bastarda Maltija, tqila; illi dik il-baqra qatt ma kienet tqila u kellha nisel, u li b'dan il-mod huwa soffra danni; u għalhekk talab illi, wara li asir id-dikjarazzjoni illi l-konvenut nomine huwa responsabili versu lejha tad-danni għall-fatt illi xtara baqra bid-dikjarazzjoni li kienet tqila mentri fil-fatt ma kienetx, il-konvenut ikun dikjarat responsabili tad-danni li huwa soffra, li għandhom ikunu likwidati jew f'din il-kawża jew f'kawża separata; bl-ispejjeż kontra l-konvenut;

Omissis;

Rat is-sentenza moqhtija mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili tal-Maestà Tiegħu r-Re tat-3 ta' Novembru 1944, fejn iddikjarat li ma hemmx lok għall-eccezzjoni tal-perenzjoni ta' l-azzjoni fil-kaz preżenti, u caddejt it-talba, u ordnat illi l-ispejjeż ikunu mingħajr taxa, bid-dritt tar-registru kontra l-attur; wara li krunaidrat;

Illi fil-ftehim, sew verbali kemm bil-korrispondenza, il-baqra giet kwalifikata mill-konvenut bhala tqila; infatti fl-ittra.....; illi għalkemm kellha saervi għax-zogħol, izda l-partijiet taw anki importanza għall-fatt li kienet tqila, għax hemm ftahim speċjali fuq in-nisel tagħha; illi sa-siwi

hemm differenza jekk il-baqra tkunx fi stat ta' tqala jew le, kif ukoll huwa differenti t-trattament u l-kura li jittieghdu ghal baqra f'dak l-istat, peress li tkun irid vigilanza speċjali u ikel sħjar u ma tkunx imħaddma bafna;

Illi għalhekk hija mingħajr bazi l-eżċezzjoni illi dak l-istat ma kellux influwenza fix-xiri u fil-prezz;

Illi għe anki provat li l-konvenut nomine, qabel ma għamel dik id-dikjarazzjoni lill-attur, kien assikura ruhu illi l-baqra kienet giet imgharaura sewwa.....; illi fil-fatt irrizulta illi l-baqra ma wellidix, u l-ipotesi illi abortiet għandha tigi skartata għal kollox..... u għalhekk il-baqra ma kienetx f'dak l-istat meta sar il-bejgħ;

Illi għalhekk il-konvenut ma kkunsinnax lill-attur il-baqra kif wegħedha u kif qal li kienet, iżda huwa naqas bi żball skożabili, għax huwa ma kienx jaf li ma kienetx f'dak l-istat fil-waqt li huwa kien ha l-prekwazzjonijiet kollha biex jista' jiforma dik l-opinjoni billi aċċerta ruhu mis-subordinati tiegħu; u la darba ma kellux htija, lanqas ta' negligenza, l-azzjoni tad-danni ma hix sostenibili, għax l-element hija l-htija;

Illi jekk l-assenza tat-tqala għandha tigi kunsidrata bhala vizzju redibitorju, kif irriteniet il-Kassazzjoni ta' Ruma, l-attur ma għandux lanqas l-azzjoni tad-danni, mhux biss għax għadda ż-żmien stabbilit fl-art. 1145 ta' l-Ordinanza VII ta' l-1868, iżda anki għax huwa ma kienx jaf b'dak il-vizzju, u għalhekk għandu jagħti lura biss il-prezz u l-ispejjeż, mentri l-attur ma hux qiegħed jitlob restituzzjoni tal-prezz, għax il-baqra żammha u ma riedx jagħtiha lura;

Illi huwa seta' jeżerċita l-azzjoni tar-rexissjoni minhabbu errur fuq il-kwalità sostanzjali, illi dina l-azzjoni "ex empto" jew "ex stipulatu", derivanti mill-assenza ta' kwalità stipulata, ma hix ammissibili meta l-attur ma jkunx irid jagħti lura l-oġġett, skond argument li jista' jittiehed mill-art. 1140 ta' l-istess Liġi;

Rat in-nota ta' l-appell ta' l-attur u l-petizzjoni tiegħu fejn talab ir-revoka ta' dik is-sentenza, u għalhekk li t-talba tiegħu tigi milqugħa, bl-ispejjeż taż-żewġ istanzi kontra l-konvenut nomine;

Omissis;

Tikkunsidra ;

Illi l-ewwel kwistjoni li ghandha tigi ezaminata hija jekk ghex stabbilit jew le bejn il-partijiet illi l-baqra kienet tqila. Fuq dan il-pont il-Qorti taqbel ma' l-Ewwel Qorti illi skond il-korrispondenza bejn il-partijiet u skond l-iskrittura tal-bejgh, fejn saru l-kondizzjonijiet tal-bejgh, jidher bic-car illi l-appellat nomine kien qiegħed ibiegħ lill-appellant baqra li kienet fi stat ta' tqala, u sar anki ftehim fuq in-nisel tagħha. Għalhekk l-appellant, meta għamel l-operazzjoni tax-xiri, kellu necessarjament f'moħħu dak l-istat u l-vantagg li jista' jkollu minn baqra li tkun fi stat simili u li mbagħad ikollha n-nisel..... Għalhekk tajjeb ikkunsidrat l-Ewwel Qorti li dak l-istat kien dabal bhala waħda mill-kondizzjonijiet tal-bejgh, illi cjoè l-baqra għandha tkun tqila ;

Tikkunsidra ;

Illi għandha tigi kunsidrata bhala korretta l-konkluzjoni li fiha waslet l-Ewwel Qorti fuq il-kwistjoni l-oħra involuta, jekk il-baqra kellhiex xi abort. Fuq dana l-pont din il-Qorti tagħmel tagħha r-raġunament ta' l-Ewwel Qorti..... Għalhekk dik l-ipotesi għandha tigi skartata ;

Tikkunsidra ;

Illi n-nuqqas ta' tqala l-Ewwel Qorti kkunsidratu bhala vizzju redibitorju ; iżda dan, skond id-dottrina u l-gurisprudenza, u iżjed u iżjed skond il-ligi tagħna fi-art. 1138 tal-Ligi fuq in-semminja, huwa dak il-vizzju li jirrendi l-oġġett tal-bejgh mhux tajjeb għall-użu tiegħu, jew li talment inaqqas il-valur ta' l-oġġett illi, kieku l-kunpratur kien ja' bih, ma kienx jixtri. Għalhekk il-ligi qiegħda tipprevedi necessarjament vizzju jew difett li l-haġa jkollha mohbija go fiha illi ggħib dawk il-konseġwenzi. Izda tqala ta' animal ma tistax tkun kunsidrata bhala vizzju ; l'erti kondizzjonijiet speċjali u mehuda konsiderazzjoni tal-fini tax-xiri, bħal li kieku debba għat-tigrija, forsi jista' jingħad illi x-xorrej ikkunsidra vizzju t-tqala, għax tkun iddeprezzat il-valur ta' l-animal..... Fil-kaz in speċje, għall-kuntrarju, mhux biss it-tqala ma gietx mill-partijiet kunsidrata bhala difett, iżda kienet waħ-

da mill-kondizzjonijiet tal-bejgh, kif intqal iżjed "il fuq, illi l-baqra kelliha tkun f'dak l-istat, u allura teżula kwalunkwe idea ta' difett. U mbagħad dak li tikkontempja l-ligi taht il-kap tal-garanzija għal vizzji uobbiġja u li jgħibu l-azzjoni redibitorja, jew estimatorja skond il-każ, huma daww il-vizzji li għandhom fin-natura tagħhom billfors ikunu "occulti", għax l-art. 1139 espreßament iġid illi l-venditur ma jkun obligat għal ebda garanzija fil-każ illi l-vizzji jkunu apparenti b'mod illi x-xerrej seta' jara hom. F'dan il-każ, għall-kontrarju, ma hux biss li dak l-istat kien magħruf mill-partijiet, imma huma għamluh bhala wahda mill-kondizzjonijiet tal-bejgh stess. U allura neċessarjament għandha teżula kwalunkwe idea ta' vizzju okkult kif inhu prevedut f'dik is-sezzjoni speċjali tal-ligi;

Tikkunsidra;

Illi peress l-istat ta' tqala kien prevedut mill-partijiet u huma indikawh bhala kwalità li għandha l-baqra li f'urmat l-oġġett ta' l-operazzjoni, huwa applikabili l-art. 1104 ta' l-istess Ligi. peress li dak jikkostitwixxi nuqqas tal-kwalità mitelma. Dak kien obligu tal-venditur li gej mit-tradizzjoni, peress li dan huwa obligat jikkunsinna l-oġġett fl-istat u bil-kwalità u bil-kondizzjonijiet l-oħra rigwardanti l-istat, kif kien il-ftehim ta' l-operazzjoni, u jekk ma jikkonsenjax f'dak l-istat ikun inadempjent għal dak l-obligu tal-tradizzjoni, li ma għandux x'jaqsam mal-garanzija tal-vizzji redibitorji. Għalhekk l-azzjoni li tohrog mill-art. 1104 fuq imsemmi, u eventwalment kwalunkwe azzjoni tad-danni, li tohrog mill-inadempjenza tal-kontratt, jekk ikun il-każ, ma tistax ikollha r-restrizzjoni stabbiliti fl-art. 1145 tal-Ligi fuq imsemmija, li jittratta fuq l-azzjoni redibitorja u fuq l-azzjoni estimatorja li johorgu t-tnejn mill-garanzija tal-vizzji okkulti.

U kif irriteriet il-Prim'Awla tal-Qorti Civili tal-Maestà Tieghu r-Re in re "Scieluna vs. Fenech" fl-10 ta' Lulju 1888 (Kollez. Vol. XII, pag. 1). il-kumpratur għandu dejjem azzjoni li tohrog mill-artikolu 1104 tal-Ligi fuq imsemmija. għalkemm ikun irċieva l-oġġett, sakemm dak id-dritt ma giex mitluf minhabba l-fatt stess tal-kompratur, bhala meta l-oġġett ikun biddlu mill-istat li kien, jew ikun bi kwalunkwe

mod iddispona minnu, b'mod illi ma jkunx iżjed possibili li ssir il-valutazzjoni għad-diminuzzjoni tal-prezz. Iżda meta l-oġġett ikun għadu fl-istat li kien, "res adhuc integra", allura din l-azzjoni tkun possibili u ammissibili non ostante li tkun hemm ir-riezzjoni (ara sentenza tal-Qorti tal-Kummerç tal-31 ta' Marzu 1908, in re "Laferla vs. Dr. M.A. Refalo", u ta' din il-Qorti fl-istess kawża fis-26 ta' Gunju 1908, u sentenza ta' din il-Qorti in re "Mizzi vs. Dr. Refalo" tas-26 ta' Mejju 1911);

F'dan il-każ, għalkemm il-baqra baqghet għand ix-xerrej, iżda l-azzjoni hija ammissibili, għax "res adhuc integra", salvi ċerti dettalji fuq l-istat tagħha li jistgħu jkunu pruvati permezz ta' xhieda;

Tikkunsidra;

Illi t-teorija ta' l-errur skusabili minhabba n-nuqqas ta' htija, għax il-konvenut nomine accetta dak li kienu qalulu l-esperti tad-Dipartiment, ma għandhiex rilevanza f'dan il-każ, għax id-danni li qiegħed jitlob l-attur f'dina l-kawża ma johorgnux mill-"culpa aquiliana", iżda mill-inadempiment tal-kuntratt. Din id-differenza hija fid-dritt sostanzjali, għax mentri fl-ewwel każ, "ex delicto vel quasi", il-Kap tad-Dipartiment, ossija l-Gvern jew il-prinċipal, ikun eżonerat mill-azzjoni tad-danni meta ma tkunx pruvata kontra tiegħu "culpa in eligendo", fil-għażla ta' l-impjegati tiegħu, u l-htija kollha tkun tad-dipendenti; għall-kuntrarju, meta jkun hemm inadempiment ta' kuntratt, anki għall-htija ta' l-impjegat jew tad-dipendent, il-prinċipal jibqa' responsabili għall-vjolazzjoni tal-kuntratt u għall-konsegwenza ta' dik il-vjolazzjoni. Fuq dan l-argument hekk iġnidi Cogliolo (Scritti di Diritto Privato, Vol. I, p. 224) — "Adunque lo Stato è responsabile dei depositi giudiziari, e questa è responsabilità contrattuale che non può essere messa in dubbio; coloro che negano la responsabilità indiretta dello Stato per i fatti 'ex delicto', devono tuttavia ammettere quella, perchè non deriva 'ex delicto', ma 'ex contractu'; coloro che fra Stato e impiegati vedono sempre il rapporto di committente e commesso e perciò ammettono (e con ragione) la responsabilità in genere, devono dis-

tinguere ad ogni modo la colpa contrattuale dalla aquiliana per eventuali conseguenze";

Għalhekk il-konvenut nomine Kap tad-Dipartiment li għamel il-kuntratt in kwistjoni ma' l-attur, u li bih kellu jikkonsenja baqra kwalifikata li kienet fi stat ta' tqala, għandu jirrispondi għall-fatt jew għal kwalunkwe żball ta' l-impjegat tiegħu;

Tikkunsidra;

Illi gie stabbilit iżjed il fuq illi kien dover ta' l-appellat nomine li jikkonsenja l-baqra f'dak l-istat ta' tqala li gie dikjarat mill-partijiet fl-iskrittura tal-bejgħ, u ladarba rriżulta l-lum bhala haga pożitiva illi dik il-baqra ma kienetx tqala, u peress li dak l-istat kellu evidenti influwenza fuq il-prezz, l-attur għandu dritt li jitlob id-diminuzzjoni tal-prezz skond l-art. 1104 fuq imsemmi;

Fuq danni oħra, dawn jgħorġu mill-inadempiment tal-kuntratt, għax ladarba l-kuntratt ma gie adempit skond il-ftehim, jekk l-appellant jipprova illi l-konvenut nomine jew l-impjegat tiegħu kellhom hitija meta stabbilew dik il-kondizzjoni fl-istat tal-baqra, li rriżulta mhux skond il-verità, allura l-konvenut nomine għandu jirrispondi anki għad-danni. Xejn ma jgħodd illi l-art. 1104 fuq imsemmi fit-tieni ipotesi jsemmi r-restituzzjoni tal-prezz, iżda mhux id-danni, kif jagħmel fl-ewwel ipotesi, għax huwa intuwitiv illi meta l-kumpratur waqt il-konsenja jirrifjuta l-oġġett, jista' jkollu danni talli l-kuntratt ma kellux eżekuzzjoni; iżda meta jżomm l-oġġett b'nuqqas ta' prezz, peress illi dan jigri waqt ir-riċezzjoni kif inhu almenu prevedut f'dak l-artikolu, il-liġi tikkontempla biss in-nuqqas tal-prezz. Jekk però fil-fatt, speċjalment bhal każ preżenti, dan jigri żmien wara r-riċezzjoni, ix-xerrej jista' eventwalment ikollu danni oħra li jgħorġu min-nuqqas ta' l-adempiment tal-kuntratt; f'dan il-każ il-kumpratur, oġġett l-appellant, qagħad fuq l-assikurazzjoni li fah il-konvenut nomine, u għalhekk ma setax ma jirċevix il-baqra; iżda jekk dik l-assikurazzjoni li l-appellat għamel lill-appellant fuq l-istat tal-baqra rriżultat falza, u dan l-istat ta' affarijiet gieb danni lill-appellant, dan għandu dritt jirreklama skond it-teorija ġenerali ta'

L-obbligazzjonijiet ;

Tikkunsidra :

Illi però, il-prova ta' l-inadempiment da parti ta' l-appellant nomine jew tad-dipendenti tieghu qiegħda kollha fuq l-appellant, għax mhijex scettabili l-teorija professata minn xi awturi illi fil-hija kontrattwali d-debitur biss għandu jipprova li ma kienx "in culpa"; iżda skond il-ligi tagħna, sew jekk il-"culpa" hija kontrattwali sew jekk hija akwiljana, min qiegħed jagħmel l-azzjoni tad-danni għandu jipprova li kien hemm htija. Jgħid l-awtur fuq citat, fil-Vol. II, pag. 141 :— "Non vi sono dunque differenze tra la colpa contrattuale e la aquiliana in rapporto alla prova della colpa; la prova dei fatti generatori di diritto tocca sempre a chi li afferma, e tale prova può talvolta nei contratti derivare dalla sola presentazione del contratto, ma tal altra, anche nei contratti, suppone la prova di altri fatti perché il debitore sia condannato";

L-unika differenza qiegħda fil-"facilità" tal-prova, għax f'materja ta' danni "ex contractu" xi minn daqqiet ikun biżżejjed li jiġi eżibit il-kuntratt bejn il-partijiet, jew pruvata l-eżistenza ta' l-obbligazzjoni bil-fattispeċje tagħha, mentri f'materja ta' danni "ex delicto vel quasi" il-prova tkun iżjed diffiċili għax ikun hemm bżonn ta' xhieda u ta' mezzi ta' prova biex ikun stabbilit il-fatt doluz jew kolpuż. Iżda anki fid-danni kontrattwali jista' jagħti l-każ illi l-eżibizzjoni tal-kuntratt, ma tkunx biżżejjed, għax ikun hemm bżonn ta' provi oħra biex tkun stabbilita r-responsabilità, blal każ ta' depożitu; biex wiehed jiehru lura l-oġġett depożitat hija biżżejjed l-eżibizzjoni tal-kuntratt, imma jekk il-kreditur irid mur iżjed "il quddiem u jipprova illi l-oġġett kien miżmuun hażin mid-depożitarju, għandu bil-fors jagħmel din il-prova, jew almenu juri d-danni li sofra l-oġġett depożitat;

E'dan il-każ l-appellant għamel il-prova cara illi l-baqra kellha tkun tqila, u għamel il-prova wkoll illi mhux biss ma kellhiex nisel, iżda tqila ma kienet qatt, għax ma giex pruvat li hija abortiet;

Tikkunsidra ;

Illi l-appellant nomine jew l-impjegati tieghu, li għalibon

għandu jirrispondi, huma obligati li jużaw skond l-art. 838 tal-Liġi fuq imsemmija d-diligenza tal-"bonus pater familias", u għalhekk l-appellant jgħid illi dik id-diligenza li trid il-liġi ma għietx uzata meta ttejjed zball bhal dan. Mill-banda l-oħra l-appellant nomine jiddefendi ruhu bl-istess artikolu tal-liġi, għax jgħid illi huwa, bħala kap tad-Dipartiment li għamel il-kontratt ma' l-appellant, uża diligenza ordinarja meta ha l-parir tat-teknici tad-Dipartiment; u jissottometti wkoll illi dawn, għalkemm setghu hadu zball, użaw però dejjem id-diligenza li trid il-liġi. Infatti rrizulta mill-provi.....;

Tikkunsidra;

Illi minn dawn il-fatti jidher illi l-impjegati tal-konventut nomine hadu dawk il-prekawzjonijiet li kien jidhrilhom mehtieġa qabel ma għamlu d-dikjarazzjoni fuq l-istat tal-baqra; u għalhekk tiġi l-kwistjoni hemmex filhom dak in-nuqqas ta' diligenza ordinarja li trid il-liġi. Skond ix-xhieda..... L-awtur fuq citat, Vol. II fil-monografija "Teoria delle Colpe", p. 137, jgħid:— "Nelle professioni c'è tutto un campo insindacabile ed impunibile, ed è quello che il diritto inglese chiama "errore di giudizio"; il professionista, cioè, di fronte ad un caso pratico valuta le varie circostanze e si forma un convincimento che poi i fatti successivi mostrano errato; di questo errore nessuno risponde, se non è fondato su evidenti errori di ricerca o di dottrina." Veru huwa illi "imperitia cul-pae adnumeratur" (L. 132, Dig. L. 17), applikat anki minn Celso f'każ ta' hajjat (L. 9, par. 5, Dig. XIX, 2) u minn Gaio fil-każ ta' gwidatur ta' barrin (L. 8, par. 1, Dig. IX, 2); iżda jrid ikun pruvat soddisfaċentement illi l-professjonista mhux biss ha zball, ammenokkè dan ma jkunx grossolan, iżda illi biex jasal għall-konkluzjoni tiegħu ma użax id-diligenza li trid il-liġi;

Tikkunsidra;

Illi meta jkunu apprezzati l-fatti kollha tal-każ, ma jidherx li ma għietx uzata d-diligenza ordinarja tal-"bonus pater familias" f'materja bhal dan ta' responsabilita' għad-danni;

Għal dawn ir-raġunijiet;

Tliqa' l-appell ta' l-attur fis-sens hawn indikat;

1. Tirrepingi l-oċċezzjoni tal-konvenut appellat tal-perenzjoni ta' l-azzjoni, bi-spejjeż relattivi kontra l-istess konvenut nomine;

2. Tiddikjara illi l-konvenut appellat nomine huwa responsabili għad-danni mitlobs, limitatament għal kwalunkwe diminuzzjoni tal-prezz skond l-art. 1104 ta' l-Ord. VII ta' l-1868, "si et quantum", u tirrepingi dik it-talba għal danni oħra, l-ispejjeż relattivi għal dan il-kap jithallu $\frac{1}{2}$ mill-konvenut appellat in riferenza għaz-żewġ istanzi, u $\frac{1}{4}$ mill-attur appellant;

U f'dan is-sens tiffirma s-sentenza mogħtija mill-Prima Awla tal-Qorti Civili tal-Maestà Tiegħu r-Re fuq imsemmija;

Il-likwidazzjoni għal kwalunkwe eventwali diminuzzjoni tal-prezz għandha ssir f'kawża separata.